

OD HISTERIČNOG KA NEKRIMINALNO PSIHOPATSKOM: HISTRIONIČNI POREMEĆAJ LIČNOSTI*

Leposava Kron*

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu

U ovom kratkom tekstu autor analizira fenomenologiju, patogenezu i DSM-IV kriterijume za postavljanje dijagnoze histrioničnog poremećaja ličnosti i definiše neke od mogućih diferencijalno-dijagnostičkih dilema kao i varijacije histrioničnog poremećaja. Pozicija ovog poremećaja u psihopatološkom prostoru mogla bi se odrediti tačkom konvergencije histeričnog i nekriminalno psihopatskog poremećaja ličnosti.

KLJUČNE REČI: histrionični poremećaj ličnosti / oblici histrioničnog ponašanja / dijagnostički kriterijumi

1. FENOMENOLOGIJA I PATOGENEZA

Etimologija reči **histrioničan** upućuje na grčku reč **hystriion** što znači glumac i već eo ipso mnogo govori o načinima na koji se ovaj poremećaj ispoljava. Osobi koja od tog poremećaja pati neophodno je stalno prisustvo publike i neprekidni aplauzi da bi mogli adekvatno da funkcionišu u svakodnevnom životu.

Histrionični poremećaj ličnosti najčešće se ispoljava kao nezrelost, *selfocentričnost* (self-centeredness), ekscesivno privlačenje pažnje, manipulativnost i zavodničko ponašanje (seductiveness). Takve osobe su preterano dramatične u svom nastupu (facijalna ekspresija, gestovi,

---

* Rad je nastao kao rezultat na projektu "Prevenција kriminala i socijalnih devijacija" koji podržava Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije, broj 149016.

* E-mail: bebakron@gmail.com

mimika, držanje, postavljanje tela u prostoru, način govora) sklone intenzivnim i preteranim reakcijama u interpersonalnim komunikacijama. Veoma često se teatralno uživljavaju u arhetipske uloge prinčeva i princeza, magova, mudraca ili žrtava (Reber, 1995, p.338).

U izuzetno retkim slučajevima histrionična ličnost može ući u akutne psihotične epizode (brief reactive psychosis) posle čega osoba ulazi u dobru remisiju u kojoj dolazi do povlačenja psihotičnih simptoma i ona ponovo postaje funkcionalna (op.cit., p.351).

Većina referentnih autora (Campbell, 1996, Millon, 2004 etc.) kao ključne attribute histrionične ličnosti ističe: upadljivu sujetu, egocentričnost, privlačenje pažnje, sklonost dramatisaciji, preuveličavanju i teatralnom ponašanju. Skloni su neobičnim iskustvima i eksperimentisanju (sensation seeking persons) i obično su hiperaktivni i fizički i verbalno (overtalkativeness). Mogu biti sugestibilni, meki, kokeetni, umiljati i ljubazni u interpersonalnim situacijama koje procenjuju kao važne za svoje ciljeve; u drugačijim okolnostima mogu ispoljiti preteranu meru bahatosti, arogancije i odsustvo osećaja za druge. Generalno, histrionične osobe se ponašaju u skladu sa ulogom koju su sebi namenili u konkretnoj dramskoj sceni.

Seksualno provokativno i seduktivno ponašanje je kod histrioničnih ličnosti kompulsivno (ergo, odvija se nezavisno od spoljašnjih okolnosti, već po mehanizmu unutrašnje prisile), iako mogu postati anksiozni, hladni i nezainteresovani kada procene da su uspešno odigrali ulogu u sceni *traumatskog zavođenja*. Histrionične ličnosti su razdražljive, enervantne i imaju nisku frustracionu toleranciju; emocionalno su nestabilni i nesigurni (što uglavnom uspešno prikrivaju maskom preterane sigurnosti i samopouzdanja) i uglavnom nisu svesni svojih unutrašnjih osećanja niti su u dobrom kontaktu sa samim sobom i svojim potrebama.

Koliko god se trudili ili uspevali da budu u centru pažnje i da dominiraju u različitim interpersonalnim i socijalnim situacijama – oni gotovo nikada ne vladaju svojim unutrašnjim psihološkim prostorom (Kron, 2002) Na intrapsihičkom planu takve osobe su obično disforične (sniženog afekta, nezadovoljne sobom i svetom, čak i nesrećne i sklone depresivnom stavu prema životu) emocionalno neusklađene, nesposobne za ljubav, bliskost i više emocije i, paradoksalno u odnosu na utisak koji žele da ostave, sklone samopotcenjivanju.

Matrica ponašanja histrioničnih ličnosti u međuljudskim transakcijama uglavnom je manipulativna. U ekstremnim slučajevima prema ljudima

imaju instrumentalni odnos (do despotizma) i (zlo)upotrebljavaju ih za ostvarenje svojih sebičnih interesa, zamišljenih ili stvarnih.

Korene ovog poremećaja ličnosti treba tražiti u ranom formativnom periodu (uzrast ispod šeste godine) i ponašanju roditelja koji su nekom bazičnom povredom izazvali osećanje nevoljenosti, odbačenosti, a ponekad i kastracione anksioznosti (prema Freudu). Usled nesposobnosti da se adekvatno izbore sa zastrašujućim unutrašnjim stimulusima, često su skloni represivnom ponašanju prema okolini.

U klasičnoj psihoanalizi (Freud, 1914) konflikti kod ovakvih osoba tumače se incestnim porivima u genitalnoj fazi razvoja ili čak frustracijama na ranijem, oralnom stupnju razvoja. Histrionične osobe često mogu biti veoma uspešne i ponekad za okolinu neprijatno prodorne i kompetitivne; Adler (1990) to tumači potrebom da se prevaziđe i kompenzuje trauma iz ranog uzrasta.

Za razliku od psihoanalitičkog objašnjenja patogeneze histrioničnog poremećaja ličnosti, rajhijansko učenje ističe značaj blokiranog besa unutar ličnosti što dovodi do formiranja takvog *karakternog oklopa* (Reich, 1973) i inhibicije spontanosti.

2. PODVRSTE HISTRIONIČNOG POREMEĆAJA LIČNOSTI

Millon (2004) i Millon i Grossman (2007) su na osnovu kliničkih studija slučaja identifikovali šest tipova histrioničnog ponašanja:

- 1) **Teatralno histrionični tip** koji je ekstremno dramatičan ili melodramatično - romantičan i zahteva konstantnu pažnju okoline
- 2) **Infantilno histrionični tip** koji ima neke karakteristike graničnog poremećaja ličnosti (borderline)
- 3) **Živahno histrionični tip** koji u sebi sintetizuje crte zavisnosti i crte kompulsivnog ponašanja
- 4) **Zahtevno histrionični tip** koji ispoljava kompulsivne crte kao i crte zavisnosti
- 5) **Konfliktni histrionični tip** koji ima negativističke (pasivno-agresivne) crte
- 6) **Lukavo histrionični tip** koji ispoljava antisocijalne crte.

3. DIJAGNOSTIČKI KRITERIJUMI I DIFERENCIJALNO DIJAGNOSTIČKI ZAKLJUČAK

Prema Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (American Psychiatric Association, 2000) histrionični poremećaj ličnosti (histrionic personality disorder, HPD) okarakterisan je ekscesivnom emocionalnošću (razdražljivošću) i potrebom za privlačenjem pažnje. Simptomi se javljaju u ranom odraslom dobu i prisutni su u različitim kontekstima:

- (1) osoba se oseća nelagodno u situacijama u kojima nije u centru pažnje
- (2) interakcije sa drugima su okarakterisane neadekvatnim seksualno seduktivnim ili provokativnim ponašanjem
- (3) ispoljavaju brze promene raspoloženja i uglavnom površne emocije
- (4) konzistentno skreću pažnju na sebe svojom fizičkom pojavom
- (5) stil govora je teatralan, ekscesivno impresionistički i siromašan detaljima
- (6) sklonost dramtizaciji, autodramtizaciji, teatralnosti i preteranoj ekspresivnosti u emocijama, gestovima i držanju
- (7) sugestibilnost i podložnost uticajima drugih osoba ili okolnostima
- (8) sklonost ka tretiranju svojih odnosa sa drugim ljudima na intimniji način nego što oni to objektivno jesu.

Za pouzdano postavljanje dijagnoze histrioničnog poremećaja ličnosti potrebno je prisustvo najmanje pet od osam navedenih indikatora.

Kod histrioničnog poremećaja ličnosti, za razliku od graničnog (Borderline Personality Disorder, BPD), nema trajnog osećanja praznine, difuznog identiteta niti čestih kratkih psihotičnih epizoda karakterističnih za granični poremećaj ličnosti.

U odnosu na narcistički poremećaj ličnosti (Narcissistic personality Disorder, NPD), osobe sa histrioničnim poremećajem su toplije i ljubaznije i kod njih je dominantnija potreba za pripadanjem od potrebe za narcističnim samoužnošenjem i važnošću. Poslednja dva komentara relevantna su za situacije diferencijalno dijagnostičkih dilema u slučaju histrioničnog poremećaja ličnosti. Generalno, moglo bi se zaključiti da bi se pozicija ovog poremećaja u psihopatološkom prostoru eventualno mogla odrediti tačkom konvergencije histeričnog i nekriminalno psihopatskog poremećaja ličnosti.

REFERENCE

- (1) ADLER, A (1990) *Poznavanje čoveka*. Novi Sad: Matica srpska.
- (2) AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION (1994) *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV)*. Washington, DC: Author.
- (3) AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. (2000) *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed., rev.)*. Washington, DC: Author.
- (4) CAMPBELL, R.J. (1996) *Psychiatric Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- (5) FREUD, S. (1914) On narcissism: and introduction. In: *Collected papers, IV (1971)*. London: Hogarth Press.
- (6) KRON, L. (2002) O histrioničnom poremećaju ličnosti. U: *Psihopatija i kriminal* (ur. K. Momorović i D. Popović): 67 - 71. Leposavić: Univerzitet u Prištini.
- (7) MILLON, T (2004) *Masters of the Mind*. Hoboken: John Wiley and Sons
- (8) MILLON, T and Grossman, S (2007) *Resolving Difficult Clinical Syndromes: A Personalized Psychotherapy Approach*. Hoboken: John Wiley and Sons.
- (9) REBER, A. (1995) *Dictionary of Psychology*. New York: Penguin Books.
- (10) REICH, W. (1973) *The Function of the Orgasm*. New York: Farrar, Straus & Giroux, Inc.

FROM HYSTERICAL TOWARD NONCRIMINAL PSYHOPATIC: THE HISTRIONIC PERSONALITY DISORDER

In this short analysis author discuss phenomenology, pathogenesis and DSM-IV criteria for diagnostic assessment of histrionic personality disorder and defines some of differential diagnostic dilemmas as well as variations of histrionic behavior. The position of this disorder in psychopathological space could be determined by point of convergence hysterical and noncriminal psychopathic personality disorder.

KEY WORDS: histrionic personality disorder / variations of histrionic behavior / diagnostic criteria